

Csúcsforgalom a damaszkuszi úton

A rendszerváltás (*rendszerváltozás, rendszerváltoztatás, gengszterváltás, gatyaváltás, átmenet* stb.) frazeológiájában kiemelt szerepet kapott az Esterházy Péterhez kötött szólás: „csúcsforgalom van a damaszkuszi úton”, amelynek jelentése: ’megszaporodtak a köpönyegforgatók, az identitásukat, felfogásukat, nézetüket hamarjában megváltoztatták’. A forrás Esterházy Péternek (1991: 28) egy (eredetileg a Hitel című folyóiratban megjelent) esszéje, amelyben ez szerepel: „Mintha egy Nagy Tájékoztató Futás kezdődött volna, megannyi Monspart Sarolta, és mindahánynak volna hivatalos, pöcsétes papírja arról, hogy ő a *damaszkuszi* úton jár. (A képet Saulus-ügyekben járatos kollégámtól kaptam. »Tudhatod... van írásos bizonyítékom rá, hogy én... én hiszek ezekben a fordulatokban. De nem túlzás ez? Csúcsforgalom a damaszkuszi úton... már csak a jó ízlés miatt is... vagy se...«)”. Az (intertextuális) utalás feltételezhetően Mészöly Miklósról vonatkozik (Saulus című regénye kapcsán).¹ Vagyis a forrás nem Esterházy, hanem Mészöly, de Esterházy tette híressé. Még 1989-ban felbukkant a rádiókabaréban, és ez nagyban elősegítette terjedését. (Már akkor foglalkoztam vele egy elemzésemben: Balázs 1991: 12).

A kiindulópont tehát a *csúcsforgalom van a damaszkuszi úton*. Ennek azután számos változata jött létre. Például: Kékesi Ferenc (Magyar Nemzet, 1998. július 25. 14) már így idézi: „Esterházy Péternek akkortájt megjelent írása – »nagy a tolongás a damaszkuszi úton« – jogos észrevételt jelentett. Az előző rendszer politikai és gazdasági elitjének lehetséges viselkedésére utalt.” Rövidült formában tréfás szövegben már így bukkan fel: „Megbocsátok neked mindent, Borisz Nyikolajevics, azt, hogy kommunista voltál, hogy a nyomainkat is el akartad tüntetni, hogy rekordot döntöttél a damaszkuszi úton...” (Spánn Gábor, Ludas Matyi, 1998. aug. 10. 4).

A szólást Forgács Tamás (2003) szótárta a következő változatokban: „a damaszkuszi út: ’pálfordulás, ill. köpönyegforgatás szimbóluma”’, „a damaszkuszi úton jár/közlekedik vki, megfordul a damaszkuszi úton vki: ’alapvetően (meg)változik a felfogása, nézetrendszere’ (Forgács 2003: 116).

A forrás természetesen bibliai, és mint bibliai szállóige-kifejezés (leginkább monofrazéma) *pálfordulás* néven vert gyökeret a magyar nyelvben. Ezt írja róla a bibliai szállóigéket bemutató kötet: „Pálfordulás a Saul megtéréseivel kapcsolatos kifejezés. Közismert szólás. Saul Damaszkuszba indult, hogy Jézus Krisztus követői közül férfiakat vagy nőket el tud fogni, elvigye Jeruzsálembe. Útközben nagy fénysugár vette körül, és szótatot hallott: Saul, Saul, mit kergetsz engem? Ez az esemény annyira megrendítette, hogy változás történt az életében. Ezt fordulatnak, megtérésnek nevezhetjük. Krisztus ellenségéből annak leghűségesebb követője lett, Pál néven. Saulusból Paulus lett. Valaki hirtelen változtat véleményt, arra is mondják: pálfordulás következett be nála”² (Csizmadia 1990: 154). A bibliai forrást is közli a könyv: „Saulus pedig még fenyegetéstől és öldökléstől líhegve az Úrnak tanítványai ellen, elmenvén a főpaphoz, kéré ő tőle leveleket Damaszkuszba... És amint méne, lőn, hogy közelgete Damaszkuszhoz, és nagy hirtelenséggel fény sugárza őt körül mennyből. És ő leesvén a földre halla szótatot, amely ezt mondja vala néki: Saul, Saul, mit kergetsz engem? Csel 9:1,3,4” (Csizmadia 1990: 154–5). Forgács (2003: 116) szótárában pontosabb leírást

¹ „Rájöttem, hogy semmi újat nem tudnék mesélni neki Damaszkuszról – előbb oda kell mennem” Mészöly Miklós: Saulus.

² Egy sajtóhibát javítottam.

ad, sőt a magyar hagyományokhoz is szorosabban kapcsolja: „A kifejezés bibliai eredetű (*Az Apostolok cselekedetei* 9.). Jézus a keresztényüldöző Saulust a damaszkuszi úton, ahol az a keresztények elpusztítására igyekezett, saját szolgálatára hívta. Saulus megvakul a Jézus szózatát kísértő fénytől, ám Damaszkuszban egy keresztény érintésétől meggyógyul. Megkeresztelkedik, s ezután csak a Paulus, azaz Pál nevet használja. Saul gyökeres lelki átalakulásából ered a *pálfordulás* kifejezés, melyet régen az idő január végi enyhülésére is alkalmaztak.”

A köpönyegforgatás és a pálfordulás között azonban különbséget kell tenni. A Korunk „Damaszkuszi út” című számában (1996/10: 85) „a számtalanszor és ezerféleképpen végigjárt damaszkuszi utak”-ról is tesznek említést. Bencze Lóránt (1996) felhívja a figyelmet arra, hogy különbség van a köpönyegforgatók (a nézetüket alkalmanként megváltoztatók) és a megtérők között. Mint írja: „Úgy látszik, örök emberi magatartás, hogy a megtérőt összekeverik a divatos szélre ráfordulóval, köpönyegforgatóval, mint a legutóbb is így, alaposan félrecsámpítva a bibliai történetet, hivatkozott a damaszkuszi útra egy sokat idézett magyar író [...] A köpönyegforgatás és a megtérés könnyen elválasztható hermeneutikai elvekkkel, értelmezéssel. A köpönyegforgató letagadja a múltját. A megtérő Saul-Pál nem. *Üldöztem Isten egyházát* – írta, és szívbéli töredelemmel bánta. A köpönyegforgató semmit sem tanul, semmit sem felejt és semmit sem bán meg. A megtérés, a [...] *conversio*... új ismeretet jelent, a korábbi ismereten túlit, amely a világot számára újraírja, újraértelmezi. Nem törli el a régit, meghagyja réginek, de mellé rakja az újat. Úgy, ahogy Órigenész tette. Az új tudással, a metanoiával az új értelem ráépül a régire, új gazdagságként árnyékolja be a régit, nem takarja el hazudva, megátalkodottan és cinikusan” (Bencze 1996: 49–50).

Jó okunk van feltételezni, hogy a rendszerváltás divatos, ironikus szólása, a „csúcsgalomban van a damaszkuszi út”, „a damaszkuszi úton közlekedik” stb. felszínes jelenségleírás volt, és könnyedségével elfedte a lényegét: a tévedések, hibák, bűnök bevallásának, beismertetésének, megbeszélésének kötelességét.

SZAKIRODALOM

- Balázs Géza 1991. A rádiókabaré nyelve. *Magyar Nyelvőr* 115: 8–16.
 Bencze Lóránt 1996. *Mikor miért kinek hogyan. I. Stílus és értelmezés a nyelvi kommunikációban* 1. Corvinus Kiadó, Budapest.
 Csizmadia Károly 1990. *Bibliai eredetű szállóigék, szólásmondások, közmondások*. Hazánk Könyvkiadó, Győr.
 Damaszkuszi út 1956–1996. *Korunk* 1996/10.
 Esterházy Péter 1991. *Az elefántcsonttoronyból*. Magvető Kiadó, Budapest.
 Forgács Tamás 2003. *Magyar szólások és közmondások szótára. Mai nyelvünk állandósult szókapcsolatai példákkal szemlélve*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

Balázs Géza

professzor
 ELTE BTK

Magyar Nyelvtudományi
 és Finnugor Intézet